

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Prevence proti násilí
bakalářská práce

České Budějovice 2009

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Eva Svobodová

Vypracovala:
Marcela Trenčínská

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum: 5. března 2009

Podpis studenta: Marcela Trenčínská

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové za cenné rady, připomínky,
metodické vedení práce a nakažlivý optimismus.

Děkuji paní ředitelce Evě a paní učitelce Máše z MŠ Větrná v Českých Budějovicích za
vstřícné přijetí a jednání na úrovni při uskutečňování mého projektu.

Anotace

Bakalářská práce ve své teoretické části seznamuje se slovníkovým výkladem pojmů násilí, agrese, prevence a předškolní výchova, věk. Dále pak názory některých odborníků, konkrétní příčiny vzniku násilí a možná řešení předcházení násilí.

V praktické části se práce zabývá projektem prevence proti násilí, který byl alespoň částečně realizován v mateřské škole. A následně hodnocen v závěru k projektu.

Annotation

Bachelor work present lexical meanings of violence, aggression, prevention and pre-school education and age in theoretical part. Next are views of some experts, concrete reasons of creation violence and possible solutions for prevention of violence.

In practical part the work deal with project of a prevention against violence, which was partly realized in kindergarten. The findings were described in the Project Conclusions.

Obsah:

Úvod.....	7
Teoretická část.....	8
1 Slovníkový výklad důležitých pojmů.....	8
1.1 Agresivita, agrese, násilí.....	8
1.2 Prevence.....	9
1.3 Předškolní výchova, předškolní věk.....	9
2 Můj osobní výklad pojmů násilí a agrese, agresivita.....	10
2.1 Zamyšlení nad mým zážitkem z MŠ.....	10
2.2 Zamyšlení nad praxí.....	10
2.3 Zamyšlení nad násilím a agresí.....	11
3 Co říkají odborníci.....	13
3.1 Josef Langmeier, Dana Krejčířová.....	13
3.2 Ivo Čermák.....	13
3.3 Zuzana Bílková.....	13
3.4 Olga Zelinková.....	14
4 Konkrétní příčiny vzniku násilí.....	15
4.1 Soustředění, počítače a televize.....	15
4.2 Výchova rodičů.....	16
4.3 Dlouhodobé neuspokojování některých základních potřeb.....	19
4.4 Neporozumění.....	19
4.5 Vysoký počet dětí ve třídě.....	20
4.6 Nálepkování.....	21
5 Možná řešení předcházení násilí.....	23
5.1 Zaměstnat dítě, individuální vedení.....	23
5.2 Prevence a pravidla, láska a úcta.....	24
5.3 Dostatek peněz.....	26
5.4 Používání sociálněpsychologických dovedností učitelky mateřské školy	26
6 Proč bojovat proti násilí?.....	29
Praktická část.....	30
7 Cíl.....	30

8 Předpoklady.....	30
9 Popis výzkumného vzorku.....	30
10 Použité metody.....	30
11 Projekt prevence proti násilí.....	31
12 Zhodnocení předpokladů, evaluace a shrnutí.....	45
 Seznam použité a citované literatury.....	 48

Úvod

Je ráno. Probouzím se a pouštím si televizi. Dívám se na animovaný seriál „Jen počkej, zajíci“. Nechápu, jak tohle může být pořad pro děti. Přemýšlím. Vždyť, když jsem byla malá, tak jsem se také na tento seriál dívala. Nebo Tom a Jerry. Je tam spousta násilí. Tak na mně to žádné následky nezanechalo. Ale co když ano? Ranní rozjímání končí, musím do školy. Na hřišti před domem vidím, jak si děti „hrají“. Kde mají vůbec mámu? To je vážně „výborná“ hra házet kameny na ceduli od dětského hřiště. A že by další hra na střílení? Kde to asi ty děti viděly? A kde to viděl Šimonek? Jak to, že je na děti zlý? Jak to, že někdo ubližuje a jiný tu potřebu nemá?...

Tyto úvodní myšlenky daly vznik mé bakalářské práci. Zde přišla inspirace, o čem psát. Vedly mě k tomu převážně tyto dvě situace. Shlédnutí části animovaného seriálu a hra dětí. Já často přemýšlím o tom, co se kolem mne děje a proč. Díky těmto mým myšlenkám jsem začala přemýšlet o prevenci proti násilí v mateřských školách.

Cílem mé práce je představit jednu z možností, jak bojovat proti násilí. Chci poukázat na to, že s tímto bojem je potřeba začínat již v předškolním věku. Důležitou součástí je zamyšlení nad příčinami násilného chování a jeho možnými způsoby řešení.

TEORETICKÁ část

1 SLOVNÍKOVÝ VÝKLAD DŮLEŽITÝCH POJMŮ

1.1 Agresivita, agrese, násilí

agresivita – „Útočnost. Tendence projevovat nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem. Tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně. Tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů → šikanování.“ (Pedagogický slovník, Průcha J., Walterová E., Mareš J., 1995, str. 17)

agresivita – „Sklon k útočnému jednání; reakce na pocit ohrožení, osobnostní rys, příznak duševní poruchy; vyvolávajícím podnětem frustrace, úzkost, vnitřní napětí.“ (Stručný psychologický slovník, Hartl P., 2004, str. 11)

agresivita – „Tendence k napadání. 1. V užším slova smyslu se tento termín vztahuje k bojovné povaze. 2. v širším pojetí charakterizuje dynamismus jedince, který se osvědčuje, který neutíká ani před potížemi, ani před bojem, a v ještě obecnějším smyslu označuje tu základní vloh, díky níž může živá bytost dosahovat uspokojení svých životních potřeb, zejména alimentárních a sexuálních. Podle mnoha psychologů je agresivita v těsném vztahu s frustrací: dítě, kterému zabraňují ve hře, je nevrle nebo dupe zlostí. Dokonce i lékař, jak vtipně poznamenává Freud, může být nevědomě agresivní vůči některým nemocným, které nedokáže uzdravit. Agresivita však může mít jiné příčiny: H. Montagner (1988) pozoroval u dětí trpících nedostatkem spánku náhlé záchvaty agresivity, následované přechodnou hlubokou izolací od okolí. Agresivita dítěte vzniká nejčastěji z jeho hlubokého neuspokojení v důsledku nedostatku lásky nebo pocitu osobní devalorizace¹. Když například školák, přestože se upřímně snaží, je trestán, protože neuspokojuje požadavky svých rodičů, ti se k němu chovají velmi nespravedlivě, což může vyvolat vzpouru nezletilého nebo jeho zhroucení. Významnou roli hraje u agresivity učení. V knize Agresivní člověk (1987) P. Karli připomíná, že v některých lidských skupinách (například na Tahiti nebo v Mexiku) se veškerá agresivita považuje za hanebnou a opovrženímhodnou. Karli se domnívá, že i v naší společnosti by bylo možné zmenšit agresivitu

¹ znehodnocení (pozn. autora)

výchovnými prostředky, vyzvedáváním altruistického chování a morálních hodnot.“ (Psychologický slovník, Sillamy N., 2001, str. 12)

agrese – „Nepřátelství; útok, útočnost vůči osobě, předmětu či překážce na cestě k uspokojení potřeby; může se projevit otevřeně, být potlačena, projevit se podrážděností, psychosomatickými důsledky, být přesunuta, ritualizována nebo symbolizována; agresivní chování nejvýraznější při získávání potravy, obraně teritoria, získání sexuálního partnera či vlastní obraně.“ (Stručný psychologický slovník, Hartl P., 2004, str. 11)

násilí – „Uplatňování síly k překonání odporu, obvykle provázené nepřátelstvím a hněvem.“ (Stručný psychologický slovník, Hartl P., 2004, str. 148)

1.2 Prevence

prevence – „Soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům.

V pedagogice je velmi důležitá např. prevence násilného jednání, užívání návykových látek a vzniku závislostí, v školní praxi i prevence úrazů aj.“

(Pedagogický slovník, Průcha J., Walterová E., Mareš J., 1995, str. 167)

prevence – „Předcházení nežádoucím jevům, nehodám, úrazům, nemocem;

- primární prevence – předcházení ohrožujícím situacím v celé sledované populaci
- sekundární prevence – zaměřuje se na rizikovou skupinu zvláště ohroženou negativním jevem
- terciární prevence – zaměření na jedince, u nichž se už projevil negativní jev“

(Psychologický slovník, Hartl P., Hartlová H., 2004, str. 450)

1.3 Předškolní výchova, předškolní věk

předškolní výchova – „Výchova zabezpečující uspokojení rozumových a sociálních schopností a dovedností dítěte, které probíhá ve spolupráci rodiny a předškolního zařízení (mateřská škola a speciální škola).“ (Pedagogický slovník, Průcha J., Walterová E., Mareš J., 1995, str. 175)

předškolní věk – „Vývojové období dítěte od dovršení 3. roku věku po vstup do školy, tzn. do dovršení 6. roku života.“² (Pedagogický slovník, Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1995, str. 175)

² pouze část slovníkového výkladu

2 *MŮJ OSOBNÍ VÝKLAD POJMŮ NÁSILÍ A AGRESE*

2.1 Zamyšlení nad mým zážitkem z MŠ

Je podstatné, abych upřesnila, co si pod pojmy násilí a agrese mezi dětmi představuji já. Každý člověk má jiné měřítko a hodnocení toho, co vidí. Proto je důležité, abych uvedla několik příkladů, a tím jsem vyjasnila, jak tento problém vidím já.

Začnu u sebe. Z mateřské školy (dále jen MŠ) mám pouze jeden záporný zážitek, který mi z paměti zatím nevymizel...

Jeden chlapeček mě strčil a já spadla a rozřízla jsem si ruku o rozbité žluté autíčko. Musela si pro mne do školky přijít maminka, protože bylo potřeba jít k doktorovi. Nepamatuji si, proč se to stalo. S chlapcem jsem se v dospělosti seznámila a vyprávěla mu příhodu. On si nic nepamatoval.

Pokud někomu jako dítě ublížíte, tak si to s největší pravděpodobností pamatovat nebudete, protože to pro vás v podstatě nic neznamená. Pokud vy jste tím ublíženým, pak si na to budete ještě dlouho pamatovat. Jako učitelka se nad tím pozastavuji a ptám se: „Co je lepší? Vzpomínat v dobrém nebo ve zlém?“ Samozřejmě, že v dobrém. To je pro mne, jako učitelku, zavazující: nechci, aby děti vzpomínaly na MŠ jako na místo, kde jim bylo jakýmkoliv způsobem ublíženo. Jistě, že nemohu vše ovlivnit a že i nějaký ten škrábanec nebo menší úraz se může stát. Přece jen učitel v České republice může zodpovídat až za 28 dětí... Problém počtu dětí. Vím dobře, že se neunáhluji, když počet dětí v mateřských školách nazývám problémem. I o tom budu psát později.

2.2 Zamyšlení nad praxí

Poprvé na praxi v Českých Budějovicích jsem potkala několik dětí, které jsou na sebe zlé. Bohužel nejdou pro ránu daleko. Řeší tak své problémy s ostatními dětmi.

„Já si s tebou nechci hrát.“ Odpověď: bouchnutí.

Je tohle normální řešení situace? Jak řeší děti problémy? Proč vůbec toto řešení používají? Je to snad u tříletých dětí normální? Mají problémy v rodině? Je chyba ve mně?

Člověk se na problémy musí umět dívat z více stran. Jeden z pohledů by měl být automatický. Nedávat dítěti nálepku a říci si opak: „Lukášek je průbojný, ten se hned tak někde neztratí“. Další stránkou věci je fakt, že učitelka většinou zná rodinnou situaci či alespoň rodinné poměry, a ty by měla vzít v potaz. A v neposlední řadě je nutností přiznat situaci a uvědomit si volnost, co se týká plánování. Ano, mám tu chlapce, který ubližuje dětem. Je potřeba s tím pracovat. Vytvořím projekt „Neubližuj mi“.

Já osobně jsem měla na praxi štěstí. Většinou jsem potkala „jen“ to bouchnutí. Příběhy o kousání, škrábání, kopání, nadávání, vyrazování z kolektivu, atp. jsou mi naštěstí spíše cizí. Přesto chci projekt Prevence proti násilí vyzkoušet.

2.3 Zamyšlení nad násilím a agresí

Všude kolem nás je násilí a agrese, jen se stačí zamyslet... Muž, který křičí na svou ženu, že pro něj není dobrá. Televizní zprávy, které jsou několikrát denně k vidění. Fotografie otištěné v novinách či časopisech. Řidič vozidla, který nerespektuje pravidla. Matka, která vychovává dítě fackami. Sourozenci, kteří si nadávají. Ten muž z protějšího baru, který šel ven s tím, že dnes někoho zbije. Soused, který nekrmí svého psa. Učitelka, která na děti jen křičí. Prodavač, který po vás hodí peníze od pokladny až ke dveřím. A příkladů je mnohem, mnohem více. Toto je agrese, která je směřována proti druhým lidem.

Existuje i agresivita, která je mířená proti sobě samému tj. sebepoškozování. V nejhorším případě může dojít až k sebevraždě. „Sebepoškozování (neboli automutilace) je záměrné a opakované ubližování si ve snaze vypořádat se s nepříjemnými duševními stavy. Projevuje se zraňováním vlastního těla a je signálem vážného psychického problému, jenž postižený nedokáže zvládnout jiným způsobem.“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sebepo%C5%A1kozov%C3%A1n%C3%AD>)

Pamatuji si, jak jsem v základní škole na kamarádčině předloktí viděla malé škrábance. Ptala jsem se jí, co to je. Řekla mi, že je pro ni lepší, když jí to bolí tam, než na srdíčku...

Jsem ráda, že tato forma agresivity se u dětí předškolního věku objevuje velmi málo.

Násilí můžeme chápat i jako cestu k dosažení cíle, kdy se muž vloupe do obchodu například proto, aby zajistil potraviny pro svou rodinu. V tomto případě může být násilí promyšlené a slouží k zajištění nezbytných životních podmínek. A nebo je to násilí, které má živočišný základ, je nepromyšlené, impulsivní a člověk si možná

i uvědomuje, že to co dělá je špatné, ale nemůže to zastavit, protože touha udržet na živu sebe a svou rodinu je silnější než cokoli jiného, co člověk v tu chvíli cítí.

Kdyby se pak spojilo násilí (jako cesta k dosažení cíle) s agresí (respektive s tendencí reagovat agresivně), může dojít k jevům nebezpečným třeba i pro celé lidstvo (válečné konflikty, genocida³, vyhlazovací tábory aj.).

Násilí a agrese – nejedná se pouze o synonyma? Jak tyto pojmy rozlišit? Agrese je podle mne násilí ve větší míře. Na druhou stranu pokud se člověk chová násilně, má určitou dávku agresivity. Myslím si, že pokud někoho dítě bouchne s tím, že si neví rady s určitým problémem, tak je to násilí se špetkou agrese, která byla potřeba k tomu, aby dítě vůbec dokázalo druhé uhodit. Pokud ale nebouchne jednou, a toho druhého bije hlava nehlava, pak už je to agresivita jako taková. Je to násilí plné agrese. V knize Rosemarie Portmannové Jak zacházet s agresivitou jsem se dočetla, že „agresivitu nelze předem ztotožňovat s násilím“ (Portmannová, 1996, str. 12). To zajisté ne. Ale ve většině případů se násilí a agrese „drží za ruku“. Jak jsem již psala, záleží na měřítku každého z nás...

Jeden příklad k zamyšlení z mé osobní praxe. Dítě, kterému je 16 měsíců má zábavu z toho, když může bouchat maminku či chůvu na hlídání (mě) do zad, do paží. Dítě nemá velkou sílu. Ale k zamyšlení je chování dítěte, proč to dělá? Nejsou to již nějaké počátky budoucího násilného chování? Na dítěti je vidět, že toto bouchání bere jako hru – když obě dvě s maminkou zvažujeme a říkáme: „Tytyty Martínku, to nesmíš. Maminka bude mít bebí.“ Tak se Martínek začne smát a bouchání přechází spíše v hlazení. Ovšem mně se neustále vkrádá do hlavy myšlenka, čím to je, že Martínka tato hra baví a jeho dvojče Emu to ani nenapadne, i když vidí, jak to Martínek dělá?

³ „Zločin proti lidskosti, spočívající ve vyvražďování určité skupiny lidí definované na základě jejich etnika či rasy.“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Genocida>)

3 CO ŘÍKAJÍ ODBORNÍCI

3.1 Josef Langmeier, Dana Krejčířová

Za názory odborníků se můžeme podívat do vývojové psychologie, konkrétněji fáze vzdoru nebo fáze negativismu. (batole 1. – 3. rok). „Teprve nyní si dítě začíná uvědomovat, že může věci uchopit nebo zahodit, uhodit do nich nebo se stáhnout zpět, někomu něco dát nebo si vzít, k někomu přijít nebo od něho utéci, někoho k sobě pozvat nebo ho odmítnout. Poznává, že se může pohybovat, kam chce, a vzít si, co chce, ale že tato touha po pohybu a vlastnictví může být překažena zásahy mocnějšími. Toto poznání vede k občasným reakcím násilného vymáhání („já chci“) nebo odmítání.“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, str. 81) Období vzdoru je ten čas, kdy si dítě začne sebe samo uvědomovat a používá často slůvko já. Většinou ve spojení: „Já sám!“.

Podle mého názoru by se tedy i za období vzdoru mělo považovat ležící dítě na zemi, plačící, křičící, či skoro nepřítomné. Zřejmě ano, pokud je v rozmezí plus mínus od 2 do 3 let (to je vrchol období vzdoru). Ovšem v pedagogice „se agresivita používá ve spojení s vyhrožováním, kousáním, kopáním, s pliváním,...“ (Andrea Erkert, 2004, str. 7).

3.2 Ivo Čermák

Ivo Čermák ve své knize „Lidská agrese a její souvislosti“ spojuje agresí také s pojmem asertivita, která pro něj znamená „prosazovat svá práva v rámci existujících zákonů“. (Čermák, 1999, str. 12) Agresi, jako takovou, definuje jako „formu chování, které má cíl záměrného poškození či ublížení někomu“. (Čermák, 1999, str. 12) A pojem násilí vysvětluje takto: „záměrný pokus fyzicky někomu ublížit“. (Čermák, 1999, str. 12)

3.3 Zuzana Bílková

Mezi odborníky patří i Mgr. Zuzana Bílková, která přednáší na PF JCU. Na jejích seminářích Aplikované psychologie jsem se dozvěděla, že dítě od 1 roku, je schopné vyprovokovat agresivní reakci u starších dětí. Kolem 3. a 4. roku jsou děti schopné obracet agresí ven, proti jiným lidem. Zamýšleli jsme se i nad agresí obrácenou proti sobě, která se v předškolním věku objevuje výjimečně a to především u dětí s mentální retardací nebo dětí s autismem.

3.4 Olga Zelinková

„Neexistuje jediná teorie ani univerzální a rychlé postupy vedoucí k překonávání tohoto (agresivního) způsobu chování. Obecně lze říci, že základním východiskem je anamnéza, dlouhodobé pozorování a rozbor chování. Sledujeme nejen negativní projev, ale také situaci, která agresivitě předcházela a mohla být spouštěcím mechanismem. Stejně tak pečlivě vnímáme a posuzujeme stav po agresivním chování, zda dítě tímto způsobem získalo nějaké výhody, zda si uvědomuje negativní chování apod.“
(Zelinková, 2001, str. 159, 160)

„Příčiny agresivity a formy jejího odstraňování“

vrozená agresivita jako hnací síla, energie	nabídnout různé formy uvolnění (vybití) energie
agresivita jako projev frustrace	odstranit podněty, které frustraci způsobují
agresivita jako forma naučeného chování	nácvik vhodných způsobů chování

(Zelinková, 2001, str. 160)

4 KONKRÉTNÍ PŘÍČINY VZNIKU NÁSILÍ

4.1 Soustředění, počítače a televize

Jednou z konkrétních příčin může být sociální nezralost čili, jak vysvětluje v knize *Neklidné dítě* Jiřina Prekopová a Christel Schweizerová, potřeba individuálního vedení, aby byl jedinec schopen se vůbec soustředit na nějakou činnost. (Prekopová, Schweizerová, 1994)

Znám chlapečka, který ubližuje dětem. Jedna z příčin, která je na něm očividná je právě tato. Nedokáže se soustředit na činnost, vypadá, jak když se věčně nudí, protože pozornost neudrží, a tak chodí a ubližuje druhým dětem, i zdánlivě bezdůvodně. Může to být například tím, že by chtěl být jako ony – také si tak užívat hraní.

Problémy a starosti se soustředěním dítěte mnozí rodiče řeší počítačem či televizí. Alespoň podle mého názoru. Když si vzpomenu, kolik dětí v mateřské škole umí na počítači! Přeci je k počítačům nedávají rodiče jen proto, aby od nich měli klid? Určitě ne všichni. Ale někteří ano, vlastně i proto děti tráví tolik hodin u televizí nebo počítačů, což prohlubuje jejich agresivitu. Vzpomeňme si, kolik nevhodných pořadů je v televizi pro děti. Včetně těch, které jsou určené dětem.

Jedna z paní učitelek na praxi mi vyprávěla o semináři, kde byl psycholog. Říkal, že děti předškolního věku by měly vidět puštěnou televizi jen při Večerníčku, který by měl být speciálně vyroben pro tento věk. Pořady typu *Pokémoni* nejsou vhodné pro děti – tomu se ani nedivím. Ale udivilo mě, když z jejich úst zaznělo, že prý ani *Kouzelná školka* není vhodná pro předškolní věk - je tam mnoho informací, které děti ani nemají šanci vstřebat. Nevhodné pořady pro děti jsou tvořeny „záblesky“, možná by se dalo říci zvraty, které děti upoutají. Ovšem ostatní děj, či průběh filmu nezaznamenají, a tak mají v hlavě uloženy pouze tyto útržky, díky kterým se jim pak mohou zdát zlé sny.

„Potter se pokusil shrnout nejfrekventovanější představy o možných účincích toho, když je příjemce vystaven mediálnímu násilí. Mezi krátkodobé účinky zařazuje možnost vyvolání násilného či agresivního chování (to je velmi nepravděpodobné, náznaky podobné inspirace se objevují jen sporadicky a pouze ve vybraných skupinách

dospívajících /zvláště chlapců/ s nižším intelektem ve věku kolem třináctého roku, pocházejících z narušených rodin a trpících nedostatkem citového zázemí, Kunczik 1995:231n.), možnost vyvolání strachu (to opět závisí na osobnosti příjemce a způsobu zpracování) a možnost znecitlivění vůči násilnému chování.“ (Burton, Jiráček, 2001, str. 370)

Myslím si, že o TO přesně jde. Vybraní jedinci hledají inspiraci v médiích a těmto individualitám bychom měli ukázat, která cesta je správná. Ovšem důležitá je primární prevence, kterou by se mělo předejít tomu, aby k inspiracím mediálního násilí docházelo.

Počítače a jejich místo v předškolním věku dítěte by mělo být minimální nebo alespoň značně omezeno. Většina her pro děti na PC je málo kvalitní a nevhodná. I když... Nemohu hanit vše. Pravdou je, že záleží na rodičích. Pokud chtějí PC půjčovat dětem na hraní her, pak by měly hry pečlivě vybírat. Člověka, tedy alespoň mě, vždy udiví, když tříleté dítě začne mluvit o „super střílečce“... Rodiče by měli nabídnout dítěti hry vybrané s rozumem a zodpovědností. Neustále v televizi, v novinách, v časopisech čteme nebo vidíme, jak si nějaké dítě myslelo, že když druhého člověka střelí, bodne, či jinak mu ublíží, tak bude žít. „Vždyť to přeci bylo v té naší počítačové hře!“ Nebo pokud se vrátím k televizi. Kolik už „Supermanů“ nebo „Spidermanů“ skočilo, ale bohužel, z opravdu velké výšky...? Nerozum některých rodičů ohledně výběrů filmů a her pro děti mě vážně nechává přikovanou k zemi. „Obrovská moc médií ovlivňovat myšlení, cítění i jednání lidí je nezpochybnitelným faktem. Připustíme – li, že televize může tímto způsobem ovlivňovat člověka, pak neudivuje, že se většina lidí domnívá, že agresivní chování může být vyvoláno sledováním pořadů s explicitními scénami násilí.“ (Ivo Čermák, 1999, str. 90)

Na druhou stranu i nerozum některých profesionálů mě uvádí v údiv. Nechápu, proč si učitelka nechá dát do třídy dobrovolně počítač a neurčí žádná pravidla, která by alespoň hráčskou vášň dětí utlumovala...

4.2 Výchova rodičů

Co by mohlo být důležitější než výchova rodičů. Přísloví: „Jaké si to uděláš, takové to máš“, by tady myslím doslova sedělo. Pomineme-li samozřejmě vrozené dispozice dítěte, které lze ovlivnit jen minimálně.

Má zkušenost (co vidím ve svém okolí) je ta, že pokud dítě nějakým způsobem strádá, málokdy se z něj stane spokojený, veselý a hlavně bezproblémový člověk.

Problém spíše vidím v opačném pólu pohledu. Pokud člověk nestrádá nějak zvláštním způsobem, většinou je z něj člověk bez velkých problémů, spokojený, atd. Ovšem slůvko většinou je tam úmyslně... Důležité je také zmínit vzor nápodoby. Děti napodobují rodiče, ale i jiné dospělé. A je na nás, abychom si těchto vzorů všímali a s dětmi si povídali o tom, co je správné a co správné není.

Několik příkladů rodičovské výchovy:

Sousedům, kteří jsou o pár let starší než já, se matka, když byli malí, nevěnovala. Byla zdravotní sestřička a ještě ke všemu pracovala mimo město. Většinu svého času trávila v práci nejspíš s úmyslem, aby svým dětem mohla dopřát dostatek jídla, oblečení a jiných věcí. Z jejích partnerů se vždy vyklubal alkoholik nebo drogově závislý. A jak skončili její chlapci? Jeden byl již několikrát na odvykací kůře v psychiatrické léčebně, pokusil se o sebevraždu, atd. A druhý si prošel horšími obdobími, kdy hodně pil a rozbíjel různé věci v baráku. Teď má rodinu. Občas přijde opilý, ale tím to snad končí... Jeho žena a dítě jsou úžasní. Tak veselé dítě snad ještě neznám. Vypadají spokojeně, dítěti se věnují, nebo alespoň maminka se mu věnuje. Snad tím, že se mu bude dostatečně věnovat zamezí tomu, co se stalo jeho strýci...

Těch, které rodiče vychovávali fackami a výprasky, znám nespočet. Většina z nich se stala alespoň na chvíli drogově závislými nebo „flákači“. Jedna kamarádka si dokonce našla obranu v promiskuitě. Jak rychle muži přijdou, tak odejdou. Nemá o sebe strach, nedochází jí nebezpečí a riziko.

Tento příklad částečně potvrzuje názor Františka Koukolíka a Jany Drtilové v knize Vzpouora deprivantů. „Fyzické násilí páchané na dětech v rodinách vede k jejich pozdějšímu útočnému chování samo o sobě, tedy bez ohledu na vlivy další, jakými jsou chudoba, násilí mezi manželi, rodinný nesoulad. V dítěti vzniká pracovní model světa

jako nebezpečného místa. Z řady studií plyne nade vší pochybnost, že děti obojího pohlaví, jež byly obětí fyzického násilí, jsou útočnější vůči dospělým lidem již v průběhu dětství. Děti vystavené ve vlastních rodinách násilí se naučí zpracovávat podněty ze zevního prostředí odlišně, než je zpracovávají děti, které násilí vystaveny nebyly. Naučená útočnost se pak často stává trvalým rysem osobnosti.“ (Koukolík, Drtilová, 1996, str. 204-206)

Rodiče, kteří se svým dítětem věnovali, starali se o ně, nevychovávali je jen fyzickými tresty, snažili se být vždy spravedliví a děti si k nim za jakýchkoliv okolností mohly přijít pro radu a pomoc, také znám. Mají dceru, která je velice spokojená, šťastná a svých rodičů si váží za to, jací vždy byli a stále jsou. Ale mají také syna, který občas lže, není vždy spolehlivý, i když očividně má rodinu rád...

Těmito příklady jsem chtěla dojít k tomu, že sice výchova rodičů je velice důležitá, ale vše ovlivnit nemůže. Neovlivní temperamentové vlastnosti⁴, se kterými se člověk narodí. Zajímalo by mě, jak vychovávat své dítě? Snad najít odborníka, když nastane nějaký problém a já si nebudu vědět rady. Asi nikdo z nás nechce vychovat zloděje, vraha, násilníka, agresora, atp., ale někdy se to bohužel stane. Snad výchova založená na lásce a úctě je jednou ze správných prevencí.

Zajímavý názor jsem četla v článku „Kluci jsou jiní, holky taky!“ v časopisu *Moje psychologie* (šéfredaktorka Martina Švecová, říjen 2008, str. 76-78). Následně mi tento názor potvrdila i Mgr. Zuzana Bílková. Chlapci jsou mnohdy agresivnější než děvčata. Důvodem je právě ta výchova. Holčičky jsou většinou vychovávány tak, aby uměly popsat své pocity, agresivita se k nim nehodí, vždyť jsou to přece křehká stvoření. Z chlapců mají naopak vyrůst silní muži, kteří si nenechají nic líbit. A také protože to jsou, či budou chlapi, tak prostě musí všechno vydržet. Jsou to šampióni, ne princezny. (Hildebrant-Sochor, 2008)

Poznámka na závěr této kapitoly: s učitelkou v mateřské škole tráví dítě mnohdy více než osm hodin denně, je pro ně proto jakousi širší rodinou...

⁴ Některé znaky, ve kterých se promítá temperament jsou: celková úroveň aktivity, pravidelnost biorytmů, přizpůsobení na nové nebo změněné situace, převažující emoční ladění, kvalita pozornosti.

4.3 Dlouhodobé neuspokojování některých základních potřeb

Samozřejmě za agresivitou či násilím u dětí mohou být i závažné nedostatky v uspokojování potřeb⁵. Zkusme si představit, že se dostaneme do situace, kdy nám nebude dovoleno spát, jíst, pít, dojit si na toaletu apod. Myslím, že pak i ten nejmírumilovnější člověk by agresi použil. Zde agrese spíše funguje jako obranný mechanismus člověka. V Psychologii pro učitelky mateřské školy se autoři zmiňují o dalším důležitém faktu. A to, že někdy za agresivní projevy může pouze fyzická únava (ale to je v podstatě také neuspokojení potřeby odpočinku), a ne hned neuspokojení potřeby. (Mertin, Gillernová, 2003)

Může dojít i k tomu, že dítě nebude mít uspokojenou potřebu bezpečí a jistoty. Jak se chová člověk, který má strach? Nejspíš je nervózní, zmatkuje, možná i zapomíná, nechce s nikým mluvit, odstrkuje či odhazuje všechny věci ze svého okolí, snaží se objevit něco známého, na co by se mohl upnout. Pocit, kdy se člověk necítí v bezpečí a nemá žádnou jistotu bych pojmenovala „strašák“ jménem bezmocnost, který se v tom nejhorším případě může projevit útočností nebo agresivním chováním vůči okolí.

4.4 Neporozumění.

Co si asi pod tímto pojmem představit? Uvedu příklad. Představme si, že máte vadu řeči. A to takovou, že většina lidí není schopna rozeznat slova, kterými jim chcete něco sdělit. Budou vám rozumět pouze doma, protože s vámi tráví každý den již od narození. Ostatní lidé, se budou několikrát ptát na to, co říkáte, jak jste to mysleli, a pak ještě budou opakovat nahlas, co vám rozuměli, a samozřejmě to bude úplně jiné slovo, než jste vy říkali, takže vás donekonečna budou nutit opakovat to, čemu nerozumí. V nejhorším případě se budou smát, jak mluvíte.

Pro mne je toto naprosto děsivá představa. Myslím, že se ani z poloviny nedokážu do této situace vcítit. A co vy? Dostalo se vám odpovědi na otázku, proč do příčin vzniku násilí zařazují neporozumění? Nedovedu si představit, co bych v takovéto situaci dělala, a to si o sobě myslím, že jsem dospělá. Jak se pak s touto situací má vyrovnat dětská duše? Je pochopitelné, že v této situaci dítě sáhne po násilí. Vždyť proto, že mu většina lidí nerozumí, zajisté dosáhne jen málokdy toho, co by rádo. A násilí či agrese je nejspíše nejrychlejší a nejzaručenější způsob, jak dosáhnout svého.

⁵ Potřeby dle Abrahama Maslowa (uspořádané do pyramidy): fyziologické potřeby (základna pyramidy), potřeba bezpečí, potřeba sounáležitosti a lásky, potřeba sebeúcty a uznání, potřeba seberealizace. Po uspokojení fyziologických potřeb, může být uspokojena potřeba bezpečí = Maslowa teorie funguje na principu uspokojení předešlého patra potřeb.

4.5 Vysoký počet dětí ve třídě

Velice jsem se těšila až dospěji k tomuto bodu a budu psát o tom, jak jsou počty dětí ve třídách v mateřských školách vysoké, ale najednou mi přijde, že nemám dostatečnou slovní zásobu na to, abych vyjádřila, jak moc je toto téma důležité.

Přemýšlím a napadají mne důležité okamžiky, které jsou určitým způsobem omezovány vysokým počtem dětí ve třídách.

Individuální přístup k dětem. Pevně věřím tomu, že je stále nespočet paní učitelek, které se o individuální přístup k dětem snaží. Snad všechny paní učitelky, se kterými jsem na toto téma mluvila, se shodly na tom, že nejvíce se individuální přístup objevuje ráno, když se děti scházejí a nebo při odpolední činnosti. Jak skvělé! Tuto ironickou poznámku jsem si nemohla nechat jenom v hlavě. Až budu pracovat v mateřské škole, tak za sebou budu chtít nechat tu nejlepší stopu... A to je šťastné a spokojené dítě. Jenomže, jak může být spokojené, když přijde do školky smutné a já ani nebudu mít čas na to, abych mu mohla nějak pomoci, protože ve třídě bude dalších 27 dětí, o které se také musím postarat. Já vidím individuální přístup nejen v činnostech, ale právě v takovýchto okamžicích, kdy dítě potřebuje oporu a pomoc, nebo se jen vypovídat z krásných víkendových zážitků a nebo z velkých starostí, se kterými si samo neumí poradit. Na tohle je v mateřské škole minimum času. Vzít si dítě stranou a věnovat se malou chvíli pouze jemu, dávat mu dostačující pozornost pro to, aby se cítilo jako individualita, kterou vy respektujete a záleží vám na ní, na jejím posunu, na tom, aby se cítilo šťastné... To, co vážně nechci je, aby se dítě cítilo jen součástí „třídního davu“. Ale bohužel v mateřských školách je individuální přístup dán zákonem.

S individuálním přístupem souvisí i průběh činnosti. Při tak velkém počtu dětí prostě nelze všechny činnosti, které bychom chtěli, uskutečnit. Další problém vidím v tom, že paní učitelka se při počtu 28 dětí ve třídě stává spíše paní na hlídání než rádcem, průvodcem a tím, kdo je schopen naslouchat. Dobrá, pokud jsou to děti, které půjdou za rok do školy, tak ty už spoustu činností zvládnou samy, ale děti tříleté? Tam nemá paní učitelka ani dostatek času zařídit si své základní fyziologické potřeby, a to i proto, že je dětem neustálým pomocníkem a radcem při všech činnostech. Ukusovat přiměřená sousta; nemluvit s plnými ústy; nepít, když máme plná ústa jídla; nepošťuchovat se se sousedem; pokusit se dát si na talíř jen tolik jídla, kolik sní; chodit opatrně s talířem, atd.

A jaká je souvislost mezi agresí a vysokým počtem dětí? Dítě může použít agresi k tomu, aby si vynutilo pozornost, aby získalo hračku, o kterou už stojí druhý den, ale

stále jí má půjčenou někdo jiný. Násilí může použít i v nestřežené chvíli u toalet, kdy už TO prostě nemůže vydržet. Nebo protože se nudí a neví, co právě dělat, a tak prostě „zlobí“ své kamarády. K agresi může vést frustrace z nadměrného hluku, ze ztráty orientace v prostoru, dítě si nepamatuje jména ostatních dětí, nejsou pro ně kamarády, ale davem, ze kterého má strach. Čím je dítě menší, tím hůře snáší okolo sebe příliš mnoho dalších dětí, má strach z jejich aktivit, potřebuje oporu bezpečné dospělé osoby.

Řešení by mohlo být jednoduché. Třída mateřské školy by měla mít nejen paní učitelku, ale i asistentku, která by byla v mateřské škole alespoň do té doby, než jdou děti odpočívat. Pak by ve třídě byl vždy někdo, kdo by se mohl dětem věnovat individuálně, řešit s nimi starosti a radosti a dávat jim pocit jedinečnosti. Pak by byl ve třídě vždy někdo, kdo by viděl, jak si děti půjčují, či nepůjčují hračky a mohl by jim pomoci řešit jejich problémy, učit je se domlouvat, hledat řešení přijatelné pro všechny, řešení bez násilí... Pak by paní učitelka byla opět paní učitelkou a paní na hlídání by byla minulostí. Ale situace je jiná. Schází finanční prostředky a zatím si naše společnost neuvědomuje, že peníze, které dnes ušetří na předškolních dětech, bude muset jednou věnovat na nápravu škod, které způsobí společnosti jako dospělí.

4.6 Nálepkování

„Nálepky mohou u dítěte vzbuzovat vztek a vzdor, protože často znějí jako urážky: loudal, kazisvět, nešika. Pokud takové hodnocení své osoby slyší dítě častěji, může to narušit jeho sebeúctu a vyvolat pocity beznaděje a poraženectví: *Už se to o mně ví, všichni si to o mně myslí, nemám už žádnou šanci, tak proč se snažit.*“ (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová, 2005, str. 36)

„Nálepky mohou být také pozitivní. Riziko pozitivních nálepek spočívá v tom, že dítě je tlačeno k tomu, aby se chovalo tak, jak si přejí druhí. Může to vést k potlačování pocitů, které nejsou v souladu s tím, co od něj očekává jeho okolí, a k omezování jeho emočního vývoje: *Musím být vždycky veselá, klidná..., očekává se, že budu vždycky rozumný... Nesmím druhé zklamat.* Oceňování správného chování a úsilí dítěte mu pomáhá vidět samo sebe v jiném světle, než určuje jeho nálepka.“ (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová, 2005, str. 37)

Souvislost s agresí spatřuji v tom, když dítě dostane nálepkou rváče, zlobila, toho, co všem ubližuje, atd. Vidím zde i jistou propojenost se socializací navozenou očekáváním a předpokládáním. „Je výzkumně prokázáno, že to, co u dítěte předpokládáme, co od něho s jistotou očekáváme, se za jistých okolností promítá do

širokého spektra našich nejrozumnějších projevů, které si vesměs ani neuvědomujeme - tedy do toho, jak se v oné situaci tváříme, jak na to či ono reagujeme. Vzniká tak soustava vlivů nahrávajících vzniku, vývoji a uchování toho, co bylo předpokládáno.“ (Helus, 2004, str. 181)

Šimonek zlobí, všem ubližuje, je zlý. On je vážně hrozný, už se zase pere. To mi probíhalo hlavou pokaždé, když jsem Šimonka viděla. Nejspíše jsem i svá očekávání a předpokládání dávala najevo, neúmyslně. Uvědomila jsem si, že jsem Šimonkovi dala nálepku, a že ho možná v jeho stavu, chování a jednání podporuji. Přenálepkovala jsem si ho na aktivního a rychlého. Což mi pomohlo k tomu, abych na něj nepohlížela jen jako na „zlobila“. Pravděpodobně jsem změnila i své chování, protože Šimonek své chování vůči mně také změnil.

Myslím si, že je velice složité tzv. neškatulkovat děti, nebo-li nedávat jim nálepky. Je velice důležité si uvědomit, že nálepkování ovlivňuje nejen přístup učitelky k dítěti, ale i postoj ostatních dětí, které vycítí z chování učitelky „jak se věci mají“ a v neposlední řadě trpí samo „onálepkované“ dítě.

5 **MOŽNÁ ŘEŠENÍ PŘEDCHÁZENÍ NÁSILÍ**

5.1 Zaměstnat dítě, individuální vedení

Zaměstnat dítě zní možná podivně. Ale já, jako učitelka, беру zaměstnání dítěte, jako činnost. Může to být především hra, ale také malování, zpívání, hry s kartami, hry s panenkami, auty, pohybové hry, atp. Myslím, že každá z učitelek má tu zkušenost, že když děti nemají co dělat, tak se nudí a vznikají z toho různé konflikty a problémy. Pokud se toto děje v mateřské škole, pak za to může sama učitelka, má nedostatky ve svém programu. Děti se nudí, když na něco mají čekat. Jsou to především takové ty přechodové chvíle – čekání v šatně, až se všichni doobléknu, čekání na oběd, řazení na vycházku aj. V těchto situacích začnou některé děti pobíhat, škádlit své kamarády, sahat a nějakým způsobem pohybovat s tím, co je u nich nejbližší, vykřikovat nevhodná slova. Může se stát, že dojde i ke rvačce nebo bouchnutí či jinému ublížení. A právě proto si myslím, že kdyby děti neměly tyto prostoje, a byly by neustále přiměřeně a vhodně zaměstnané, spousta neklidu by odezněla.

Ovšem praxe v MŠ je jiná. Pokud se zamyslím, tak si uvědomím, kdy a proč tyto prostoje vznikají. Vznikají, protože každé dítě má své individuální tempo. A vznikají tehdy, když se chodí ze svačiny do umývárny, a pak se čeká na ostatní děti, až dojdí. Když se děti převlékají do pižámek, či v šatnách kvůli pobytu venku. Víím, jak je složité obíhat mezi dětmi, které jí, těmi co se myjí a ještě zaměstnávat ty, které už sedí na koberci a čekají, co se bude dít. Opakovaně narážíme na vysoké počty dětí ve třídě a k tomu pouze jedna paní učitelka. Kdyby každá učitelka měla alespoň na dopoledne jednoho asistenta, práce s dětmi by byla o moc kvalitnější.

Individuální vedení a umožnit dítěti individuální tempo znamená opět stejný problém. Na individuální práci s dětmi je čas pouze tehdy, pokud je ve třídě méně dětí, například brzo ráno nebo pak odpoledne. Další možností je řízená činnost v průběhu dne, kde individuální přístup nemá takovou kvalitu, protože se samozřejmě musíte zajímat i ostatní děti, ale snaha o pomoc konkrétnímu jedinci tam je.

Zjednodušeně řečeno: pokud se dítě nebude nudit a bude mít stále co dělat, nejlépe něco, co ho zaujme a pokud se dítěti budeme věnovat, pak spousta problémů s agresivním chováním dětí vůbec nevznikne.

5.2 Prevence a pravidla, láska a úcta

„Nejlepší terapie je prevence“. (Prekopová, Schweizerová, 1994, str. 111)
Myslím si, že tato myšlenka platí nejen v situaci neklidného dítěte. Někdo by se mohl zeptat, a co je tedy prevence? Odpověď nalezneme ve slovnících (viz. Slovníkový výklad důležitých pojmů) či v konkrétních příkladech ohledně tématu prevence násilí.

Pojmem prevence jsem se zabývala před vytvořením projektu Prevence proti násilí (viz. praktická část mé bakalářské práce). Jako první mi přišlo na mysl, že tam musí bezpodmínečně patřit pravidla. Podle mne jsou pravidla základ prevence násilí. V mateřské škole je to něco, na čem by se správně měla dohodnout celá třída dětí. Nemá to být jen přednáška paní učitelky. Mám vyzkoušené, že pokud děti přijdou na něco samy, pak se to snaží dodržovat a pokud jim to připomínáme, tak jim to nevádí, protože jsou to jejich vlastní nápady. Tak je to i s pravidly, pokud je děti vymyslí, pak je pro ně lehčí je dodržovat. Pravidla dávají dětem jistotu a pocit bezpečí, je to něco na co se mohou spolehnout, čím si mohou vysvětlit různé situace. Samozřejmě by k utváření pravidel mělo docházet i doma v rodině, kde je potřeba jistoty a bezpečí důležitou složkou správně fungujících vztahů.

Děti by se měly poznat, co nejvíce jeden o druhém vědět. Nebýt si vzájemně cizími lidmi, ale vědět, co kdo má rád, co se mu líbí. Umět ostatním popsat své pocity, znát jeho jméno, co rád dělá, vědět, co mu udělá radost... Anonymita je živnou půdou pro agresivní chování. Co je neznámé mohou děti vnímat jako nebezpečné.

Sabinka zakopne při honičce a pláče, že jí to bolí. Zastavím honičku. Poukáži na to, co se stalo, proč se to stalo, a že to asi vážně bolí. Vhodná by byla i otázka, jak jí pomůžeme? Děti dokáží vymyslet spoustu pěkných nápadů.

Jako prevence násilí bývají doporučovány různorodé rozhovory s dětmi na toto téma. Já pokládám za primární prevenci agresivity především to, když se dítě učí rozpoznávat svoje pocity a snaží se je ovládat. Samozřejmě, že to je pro děti velice těžké, vždyť ovládání svého chování nezvládají ani někteří dospělí. Ale snažit se zadržet smích, není těžké, je to zábava, je to hra. A tím může ovládání pocitů začínat, hrami⁶.

Asi nejdůležitější a nejvíce účinná prevence je dobrý vzor. Chceme, aby naše dítě nemluvalo vulgárně? Pak nemluvme vulgárně my. Chceme, aby naše dítě jedlo

⁶ Kniha, která mne oslovila - Erkert, A., Hry pro usměrňování agresivity, Portál, Praha 2004.

zdravě? Pak bychom měli jíst stejně zdravě jako ono. Chceme, aby naše dítě nosilo na kole bezpečnostní helmu? Nosme ji také. Chceme, aby se naše dítě snažilo ovládat a hned neubližovalo? Ovládejme se. Chceme, aby naše dítě nebylo agresivní? Nekřičme kvůli každé maličkosti na svého partnera nebo dokonce na dítě samo a už vůbec nenaznačujme, že máme chuť jednoho z nich uhodit. Nápodoba je přeci jeden ze základních druhů učení. Spadá pod sociální učení. A koho děti napodobují? V nejtětlejším věku toho, kdo je jim nejbližší. Což mohou být rodiče, sourozenci, prarodiče a také učitelky v mateřských školách.

Láska a úcta. Snad tato dvě slova není třeba vysvětlovat. Pro mne byla důležitá kniha „Respektovat a být respektován“ od autorů: Kopřiva, Nováčková, Nevolová a Kopřivová. Snažím se myšlenkami této knihy alespoň částečně řídit, a mám pocit, že poloviční úspěch je za mnou. Vyzkoušejte a uvěříte. Zní to jako reklama, že? Ale já na tom byla stejně tak, když nám (studentům oboru Učitelství pro mateřské školy) tuto knihu doporučovala Mgr. Eva Svobodová, nevěřila jsem. Ale naštěstí mi to nedalo a vyzkoušela jsem některé techniky efektivní komunikace, o kterých se v knize píše.⁷ Člověk si říká, to nemůže fungovat, vždyť změním jen pár slov. Ale těch pár slov, to je právě to, co „donutí“ druhé příjemně a přiměřeně reagovat. Vždyť stačí maličká změna pozdravu a druhým uděláte hned hezčí den. Například pozdrav hezký den. Nemyslím dobrý den, nashledanou, mějte se hezky, ale říci hezký den a usmát se u toho. Takováto nepatrná změna dokáže některé tváře rozjasnit. Stejně je to i s technikami efektivní komunikace.

Byla jsem nachlazená a skoro vůbec nebyl můj hlas slyšet. Dětem jsem vše ráno vysvětlila. Když byl čas jít uklízet hračky, tak děti začaly najednou pobíhat, pokřikovat a neuklízely. Mohla jsem mluvit jak jsem chtěla, ale děti mě samozřejmě nemohly slyšet. A tak jsem zvýšila hlas, co nejvíce to šlo a použila jsem tzv. Já výrok. „Nelíbí se mi, že jsme se na něčem domluvili a vy to teď nedodržujete. Mimoto víte, že nemohu mluvit a teď jsem na Vás musela křičet, abyste si mě vůbec

⁷ Popis, konstatování; informace, sdělení; vyjádření vlastních očekávání a potřeb; možnost volby; dvě slova; prostor pro spoluúčast a aktivitu dětí, empatická reakce, já výrok. (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová, 2008, str. 50)

všímly. Je potřeba uklidit v kuchyňce a tady na koberci, abychom společně přivítali den..." Děti okamžitě začaly uklízet.

Je důležité být dobrým příkladem, mít jasně domluvená pravidla, hovořit s dětmi a ukazovat, co se může stát a to vše vedené rukou lásky, úcty a respektu.

5.3 Dostatek peněz

Nedostatek peněz je problém a to nejen ve školství. Ale v čem nám může pomoci ohledně předcházení násilí?

Dostatek peněz znamená asistentky do tříd, méně dětí ve třídách, větší prostory (jak třídy, tak i zahrady, které náleží k mateřským školám), více hraček od jednoho druhu pro děti, neustálé obohacování o nové informace (dostatek knih, seminářů pro učitele, sebevzdělávání učitelů) a v neposlední řadě také uznání paní učitelek v patřičném ohodnocení, protože zodpovídat za maximální počet dětských životů, což je 28, je v této době ohodnoceno vážně směšnou částkou.⁸

Na druhou stranu si myslím, že existuje jeden klad nedostatečného ohodnocení práce učitelů mateřské školy. Tuto práci dělá vážně jen ten, koho to přinejmenším moc baví. Například já. Od mateřské školy říkám, že budu paní učitelka. A taky že budu Paní učitelka (moc si přeji, aby byla opravdu s velkým P). Tahle práce a profese má pro mě smysl. Je to poslání. Je to něco, co když budu dělat s nejlepším vědomím a svědomím, mi přinese štěstí a radost. Je to něco, při čem zapomenu na starosti. Něco, kde cítím, že nejen dávám, ale i dostávám. Něco, co mě dokáže naprosto vyčerpat, ale i nabít energií. Je to prostě to, pro co jsem se narodila. Nedovedu popsat ten pocit, když za mnou přišla malá Zuzanka a říkala: „Ty jsi hodná paní učitelka, já to vím, že jsi hodná. Já jsem to poznala.“. Nebo, když dítě za mnou přišlo s informací, kterou jsem mu předala před 14 dny. To není jenom o pocitu dobře odvedené práce a toho, že tato práce má smysl. To je neuvěřitelný pocit štěstí, že jsme společně něco dokázali a můžeme zase udělat krůček dál.

5.4 Používání sociálně psychologických dovedností učitelky mateřské školy

Mertin a Gillernová doporučují učitelkám MŠ následující sociálně psychologické dovednosti: akceptování osobnosti dětí, rodičů a kolegů; autenticita

⁸ Sbírka zákonů č. 564/2006 Nařízení vlády ze dne 6. prosince 2006 o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, Příloha č. 2 k nařízení vlády č. 564/2006 Sb.

projevů učitelky ve vztahu k sociálním partnerům; empatie k jednotlivému dítěti i k celé skupině, rodičům a kolegyním; naslouchání, odlišování prožitků a pocitů od úvah, úsudků a názorů u sebe; orientace na konkrétní situaci; podporování sebekontroly a seberegulace u sebe i dětí; porozumění neverbálním projevům jedince; respektování a tolerování odlišného pohledu na projevy interakcí; rozvíjení sebedůvěry a sebejistého vystupování; umění pochválit; zvládání konfliktních situací. (Mertin, Gillernová, 2003, str. 28-33)

Myslím si, že pokud učitelka bude tyto dovednosti mít a pracovat s nimi, pak je tu možnost určitého zvládnutí agrese u dětí. Pokusím se vysvětlit na příkladu ty dovednosti, které mne nejvíce zaujaly.

Empatie. Jsem pevně přesvědčená o tom, že kvalitní učitel(ka) empatii nebere jako dovednost, ale jako „povinnou výbavu“ svého běžného chování. Uvažujme společně. Nám dospělým přijde malicherné a naprosto zbytečné se hádat o panenku. Pro nás je řešení jednoduché: „Aničko, tak si vezmi tu druhou panenku“. Jenže pro Aničku je tohle velký problém, protože ona chce právě tu panenku s těmi blondatými, dlouhými vlasy, aby jí udělala culíček. Ona té panence musí udělat ten culíček právě teď. Prostě MUSÍ. Ne všechny problémy dětí jsou pro nás pochopitelné a srozumitelné. Právě proto bychom měli používat empatii, abychom se pokoušeli vcítit do duše dítěte, abychom porozuměli potřebám a přáním dětí, abychom ukázali dětem chápavý a vnímavý vztah, který k nim chováme. Pomoci nám k tomu mohou vlastní vzpomínky na dětství, na to, co pro nás bylo důležité, zraňující, co nás dělalo šťastnými.

Velice důležitá je také orientace na konkrétní situaci. Nejen v tom smyslu, že pokud má dítě záchvat vzteku, tak já mu odeberu pozornost právě jen po tu „vztekačí“ dobu, ale také ve smyslu konkrétního přesného vyjadřování. Použiji příklad z knihy Psychologie pro učitelky mateřské školy. Špatné je, když řekneme: „Jsi zlobivý“. To dítěti nic neřekne, o ničem to nevypovídá. Něco jiného je však věta: „Lukáš, zlobí mě, že sis neuklidil hračku, kterou si už odložil. Můžeš to napravit?“. Dítě ví, proč se dotýčný zlobí a může přemýšlet nad tím, jestli to chce napravit a jak. (Mertin, Gillernová, 2003, str. 30)

Umění ocenit snahu druhého a pochválit. Vzpomněla jsem si na knihu Respektovat a být respektován, kde poukazují na to, že pouze pochvala není to pravé, např.: „To je krásný obrázek“, je obecné a povrchní, ale pozastavení se nad tím, co dítě vytvořilo, jak to vytvořilo, ocenění jeho nadšení pro tvoření a v neposlední řadě

je důležité všimnout si detailů. Dítě vidí, že dospělý má o něj zájem, protože s ním nad výtvořem rozmlouvá.

Zvládání konfliktních situací je podle mého názoru základem pro usměrňování a řešení dětské agresivity. Zvládnout konfliktní situaci s noblesou umí pravděpodobně málokdo z nás, proto si dovoluji citovat Mertina a Gillernovou a jejich „sociálně náročné úkoly k zvládnutí prakticky každé konfliktní situace, jimiž by se měli řídit nejen pedagogičtí pracovníci, ale i všichni ostatní lidé na naší Zemi.

- oddělit děti, kolegy, rodiče od problému, přestože právě oni jsou jeho nositelé; řešit a zvládat musíme problémy, a ne lidi;
- vypořádat se s emocemi, které provázejí prakticky každý konflikt, přirozeně, pokusit se je přiměřeně ventilovat;
- vytvářet alternativy a varianty postupu je přímo nezbytnou podmínkou zvládání konfliktu, protože každá konfliktní situace v sobě zahrnuje více možností k jejímu zvládnutí, první „řešení“, které nás napadne, nemusí být optimální;
- uvědomit si, že ke vzniku konfliktu přispívají nejen jeho aktéři, ale i určitá sociální situace, kterou je nutné brát v úvahu i při zvažování postupů jeho zvládání.“ (Mertin, Gillernová, 2003, str. 33)

6 **PROČ BOJOVAT PROTI NÁSILÍ?**

Možná je tato otázka naprosto zbytečná, ale pravdou je, že někteří z nás na ni neznají odpověď. Samozřejmě, že každý z nás, pokud nemá nějakým způsobem narušenou osobnost, ví, že násilí je špatné. Jenomže tohle není žádná odpověď. Ale proč je špatné? Řekne někdo ten konkrétní důvod? Slyšíme snad při tragických zprávách v televizi, když někdo týrá, zabíjí nebo znásilňuje, že je to špatné? A že za to bude řádně potrestán? Vlastně ano, pachatel, pokud je dopaden, je většinou řádně potrestán. Ovšem musíme si uvědomit, jestli shledáváme řádným trestem dva roky vězení atd. Ale to bychom se dostali někam jinam, i když... Násilí dospělých, souvisí s násilím u dětí, alespoň dle mého názoru. Pokud nebudeme násilí a agresi u dětí usměrňovat a nebudeme jim pomáhat nacházet správnou cestu, jak násilí používat nebo nepoužívat, pak máme do budoucna zaručenou jistotu. Ptáte se jakou? Jistotu nalezneme v tom, že udaná čísla v následujícím odstavci se budou zvyšovat.

„Podle Světové zdravotnické organizace WHO každoročně ztratí život v důsledku násilí asi 1,6 milionu lidí a násilí patří mezi nejvýznamnější příčiny úmrtí lidí mezi 15 a 44 lety věku. V tomto věkovém intervalu způsobuje zhruba 14% všech úmrtí mužů a 7% všech úmrtí žen. Na každé úmrtí přitom připadá mnoho obětí násilí, které sice přežijí, ale jsou jim způsobeny závažné zdravotní, psychické a ekonomické problémy.“(<http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1sil%C3%AD>)

Ještě jedna důležitá informace:

„Ukazuje se, že omluva, která je vnímána jako důvěryhodná, může výrazně snížit hněv a odvrátit agresi. Podobný účinek mají výklady příčin chování, jež jsou vnímány jako pravdivé či odpovídající skutečnosti. Naopak – když je omluva pocíťována jako pochybná, nebo dokonce jako výmluva, pak se hněv může zvýšit.“ (Ivo Čermák, 1999, str. 154)

PRAKTICKÁ část

7 CÍL

Cílem praktické části mé bakalářské práce je navrhnout a realizovat projekt, který by měl vést k minimalizování násilného chování dětí.

8 PŘEDPOKLADY

Předpoklad č.1

Předpokládám, že projekt Prevence proti násilí zanechá v dětech po ukončení určitou stopu, byť jen malou.

Předpoklad č.2

Některé děti předškolního věku si neuvědomují, že realita je jiná než v televizi.

9 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU

Projekt budu realizovat ve třídě „Hvězdiček“ v mateřské škole Větrná (Větrná 24, 37005 České Budějovice). Mateřská škola má 8 tříd. Celková kapacita školy je 189 dětí .

Věk dětí ve třídě Hvězdiček: 3,5 - 5 let

Počet dětí: 26

10 POUŽITÉ METODY

Pozorování – „Záměrné a cílevědomé, plánovité vnímání druhého člověka s diagnostickým zaměřením na podkladě odborných znalostí a praxe.“
(<http://studenti-studentum.blogspot.com/2008/03/metody.html>)

Rozhovor – „Metoda rozhovoru (interview) je založena na přímém dotazování, tedy na verbální komunikaci výzkumného pracovníka s respondentem nebo s více respondenty.“ (http://ireferaty.lidovky.cz/?tit=Metody-empirickeho-zkoumani&ss=4105&id_sekce=304&str=clanek)

11 PROJEKT PREVENCE PROTI NÁSILÍ

Téma: Násilí plodí jen násilí → Prevence proti násilí

Název projektu: My neubližujeme, my mluvíme...!

Motto: Aby se nám hezky žilo, nesmíme si ublížit

Záměr:

Projekt Prevence proti násilí jsem vytvořila, protože násilí vidím všude kolem nás. Násilí je v televizi, v časopisech, v novinách, na ulici a v neposlední řadě bohužel i u někoho doma. Proto jsem si položila tyto otázky: Ví vůbec děti, že je špatné, když někomu ubližují? A když někdo ubližuje jim? Jak tedy řešit problémy, když nesmí ublížit? Chápou, že v televizi není všechno realita?

Mým záměrem tedy je, aby si děti uvědomily, co je dobré a co špatné. Dále je důležité mít povědomí o tom, jak problémy řešit a rozpoznat, co je filmová fikce a co realita.

Cíl projektu:

Cílem projektu je minimalizovat zlé až násilné chování mezi některými dětmi v konkrétní mateřské škole a třídě. A to prostřednictvím různých rozhovorů, her pro usměrňování agresivity, prosociálních her a her, při kterých se děti budou učit uvědomovat si své vlastní pocity. Zároveň budeme utvářet společná pravidla.

Činnosti a jejich předpokládané cíle:

1. hrajeme HPH „Hlava, ramena, kolena, palce“
 - sladit pohyb s rytmem
 - vědomě napodobit jednoduchý pohyb dle vzoru
 - vzpomenout si na části těla, které již známe
 - navodit dobrou náladu
2. seznamujeme se s PH „Židličkovaná“
 - seznámit se s novou variantou známé hry
 - respektovat a dodržovat předem vyjasněná a pochopená pravidla
 - uvědomit si, že dotýkat se druhých může být příjemné a legrace
 - navazovat kontakt s ostatními dětmi

- zařadit se mezi své vrstevníky
 - snažit se spolupracovat a přijmout názor, že spolupracovat je správné a příjemné
3. opakujeme hru: „Obr a Paleček“
- upevňování již známé hry
 - cvičení v postřehu a rychlosti
 - zvládnout předat a chytit míč
 - snažit se ovládat koordinaci rukou a očí
 - záměrně se soustředit na činnost
 - zažít, jaké to je pomáhat slabšímu
 - přijmout názor, že pomáhat a chránit slabé je správné
4. zkoušíme hrát hru: „Ubohá kočička“
- snažit se ovládat, uvolnit, pobavit
 - zažít společnou legraci
 - naformulovat si slova vyjádření soucitu
 - někoho politovat, i když si z toho trochu děláme legraci
5. povídáme si o tom, co se nám líbí, či nelíbí
- přemýšlet a zkoušet to vyjádřit
 - zaujímat hodnotící hledisko k chování druhých i svému
 - rozlišovat, co je správné a co ne
 - snažit se samostatně vyjádřit své myšlenky, pocity
 - naslouchat druhým
6. kreslíme pravidla třídy
- vyjádřit svou představivost v tvořivé činnosti
 - rozlišovat správné a nesprávné chování
 - upevnění si již poznanych pravidel
7. hrajeme PH „Lepidlo“
- opakovat si, či poznávat části těla
 - užít si legraci
 - přijímat kontakt s různými kamarády
 - spolupracovat, domlouvat se, vzájemně se dotýkat, být k sobě ohleduplní
8. seznamujeme se s básní: „Nač máš ruce“
- naučit se nazpaměť krátký text
 - sladit pohyb s rytmem
 - ztotožnit se s textem

9. hrajeme na Orffovy nástroje
 - vyjadřovat své emoce prostřednictvím hudebních činností
 - snažit se uvědomit si nepříjemné, či příjemné citové prožitky
 - snažit se sladit pohyb s rytmem a pocitem
 - zažít radost ze společné produkce
10. zkusíme hrát PH“ „Ty moje malá příšerko“
 - snažit se pomáhat druhým
 - chápat slovní vtip a humor
11. vzpomínáme na pravidla, na kterých jsme se domluvili
 - myslet, vzpomínat a snažit se to vyjádřit
12. vyrábíme domeček pro babu „Vzteklandu“
 - definovat si, co je vztek a co s námi dělá, proč se lidé zlobí
 - snažit se spolupracovat, domluvit
 - tvořivě uplatnit své nápady
13. seznamuje se s hrou: „Vzteklanda“
 - pokoušet se o rozpoznání míry svých záporných emocí a zkusit to vyjádřit
 - nebát se říci ne
14. díváme se na animovaný seriál: „Tom a Jerry“
 - zkusit popsat situaci
 - poznat, co je film, co je skutečnost, jak by to dopadlo ve skutečnosti
 - vyjádřit to, o čem přemýšlí postavy v určitých situacích
15. hrajeme PH: „Myšičko, myš“
 - zachránit myšku před kočkou
16. zkusíme narativní pantomimu: „Kočka“
 - pokusit se zahrát to, o čem mluvím
 - snažit se soustředit se
 - uvědomit si určité pocity a vyzkoušet si je zahrát
17. vyrábíme barevnou látkovou kočku
 - procvičení jemné motoriky (lepení)
 - spolupracovat a pomáhat malým
18. učíme se báseň: „Hádání mě málo těší“
 - snažit se porozumět tomu, že bouchnutím, hádáním se nic nevyřeší
 - naučit se nazpaměť krátký text

19. hrajeme PH: „Vláček Kolejáček“
- opakování známe hry
 - domluvit se na pravidlech a postupu
20. seznamujeme se s hrou: „Místo po mé pravici je volné“
- umět se rozhodovat
 - uvažovat a přemýšlet
 - vyjádřit pozitivní pocit, říci druhému něco hezkého
21. vysvětlíme si přísloví: „Ve dvou se to lépe táhne“
- mít v povědomí, že je dobré mít kamarády, protože nám mohou pomoci
 - uvědomit si, že není dobré kamarádům ubližovat
22. zkusíme hrát hru: „Kamarád“
- učit se důvěřovat kamarádům a nezklamat důvěru
 - pokusit se vcítit do situace druhého a chovat se k němu přiměřeně
23. učíme se HPH: „Muž hloupý“
- zkusíme sladit pohyb se zpěvem
 - vědomě napodobit pohyb dle vzoru
24. poznáváme kamaráda podle hmatu (či hlasu)
- rozlišovat a vnímat pomocí hmatu, sluchu
 - citlivě vnímat své spolužáky
 - být opatrný, neubližít druhému při sahání na něj
25. hrajeme hru: „Harabury, harabáda“
- vědomě napodobit pohyb dle vzoru
 - snažit se dělat dobře kamarádovi
26. učíme se hru „Okamžiky štěstí“
- sladit pohyb s rytmem
 - uvědomit si, co je radost, jak ji prožívám
27. tvoříme a zkusíme vyjádřit své pocity pomocí hry „Řekni to megafonem“
- může odbourat strach před projevem
 - sdělit nějakým způsobem, že mi není dobře
28. seznamujeme se s hrou „Horký míč“
- rozmyslet a snažit se vyjádřit své pocity a přání
29. kreslíme a přemýšlíme u hry „Mrholí nebo už prší?“
- uvědomit si, co cítím
 - snažit se vyjádřit své pocity prostřednictvím tvůrčí činnosti

30. hrajeme hru „Kdo mi uvolní místo?“

- naučit se přátelsky požádat o službu (místo) a také vyhovět druhému

31. zkusíme hrát „Fotbal v kruhu“

- učit se a snažit se spolupracovat, být pozorný

32. hrajeme si na „Malého vzteklého tygra“

- uvědomění si určitého pocitu, na základě jeho předvedení

33. uvolňujeme se u masáže „Když kape vodovodní kohoutek“

- mít radost z toho, že někomu přináším dobrý pocit

35. zpíváme píseň „Psí kusy“

Celými čtrnácti dny prolíná nejdůležitější činnost = domlouváme se na pravidlech. Tato pravidla budou vycházet z dění mezi dětmi, či z jiných situací, které vzniknou a my je uvidíme. To je důvod, pro který jsem neplánovala, kdy a za jakých podmínek se s dětmi na pravidlech domluvíme.

Maňásek Maruška:

1. Maruška bude třídní maňásek čtrnáct dní. Bude s dětmi hrát hry, povídat si s nimi, tvořit s nimi pravidla. Je propojovacím článkem. Děti by neměly cítit, že se děje něco neobvyklého...
2. Nechat Marušku dětem ve školce, aby si mohly, s její pomocí a samozřejmě s pomocí paní učitelky připomenout, co se v rámci projektu naučily.

Evaluace

Pokud to bude možné, tak:

- návštěva Marušky ve třídě Hvězdiček + rozhovor s nimi (Pamatujete si na mě? O čem jsme si povídali a co jsem hráli?...)
- reflexe učitelek (pravděpodobně prostřednictvím emailu)
 1. Vyžadují děti hrát hry, které hrály v projektu Prevence proti násilí?
 2. Hrajete s nimi některé hry z tohoto projektu? Které?
 3. Dodržují děti domluvená pravidla?
 4. Ukazuje se, že dodržování pravidel má pro děti smysl?
 5. Upozorňují se děti sami mezi sebou, že někdo porušuje pravidla?
 6. Zlepšily se sociální vztahy ve třídě Hvězdiček?

Pozorování 1. 9. a 2. 9. 2008

První den byl adaptační. Seznamovací pro děti i paní učitelku. Já jsem některé děti znala, stejně tak ony mne. Na chvíli se přišla do třídy podívat paní ředitelka, aby děti viděly další známou tvář. (Paní ředitelka je totiž jejich paní učitelka z minulého roku.) Některé děti ráno plakaly, ale paní učitelka zvala rodiče dál do třídy, tak se děti brzo uklidnily. Na některých dětech bylo vidět, že jsou „vyjukané“ z nového prostředí. Děti se však brzy rozkroužily a vrhly se k hračkám, či k malování. Jeden z chlapečků, kvůli kterému jsem dělala projekt, nepřišel, protože je prvních 14 dní v září na dovolené. Druhý chlapeček Šimonek do školky chodit bude.

Snažily jsme se dětem předat základní informace, kde co najdou, aby se lépe zorientovaly v prostoru třídy, šaten, umývárny a toalet.

S dětmi jsme si zahrály hry na seznámení, přivítaly jsme se s nimi. Paní učitelka Máša k motivaci používala hvězdu a hvězdnou oblohu.

Druhý den probíhal podobně jako první den. Některé děti ráno plakaly. Paní učitelka opět vedla den a zahrála si s dětmi hry, kdy říkaly svá jména, hledaly hvězdičky. Hrály „Honičku – slepovačku“. U „slepovačky“ bylo zajímavé, že Šimonek měl problém se „slepit“ s některými dětmi. Samozřejmě se může stát, že někoho nemá rád, nebo si s ním „nesedí“, ale pokud se to stane u více dětí, pak už nad tím člověk začne přemýšlet. Když došlo na to, že se slepí všechny hvězdy k sobě, tak bylo na dětech vidět, že si tím nejsou jisté a některé byly váhavé.

S dětmi jsme také začaly hovořit na téma pravidel. Co se jim líbí, nelíbí? Jak by se asi měly chovat ve třídě, aby se nikomu nic nestalo.

Venku si většina dětí spokojeně hrála na pískovišti nebo jezdila na koloběžkách.

Každý den:

Hygiena – učíme děti samostatnosti (splachovat záchod, mýt si ruce mýdlem - i po použití wc, otřepat ruce, utřít do ručníku)

Svačina – děti si přinášejí samy prostírání, snaží se dát si na talíř celou svačinu a odnést si ji na místo, dojít si pro hrneček a nalít si pomocí malé koněvky a tácku pít, zkouší po sobě samy uklízet (odnést, hrneček, talíř)

Ranní rituál, přivítání – vždy po svačince děti sedí kolem nebe (modré plátno), na kterém je hvězda Hvězdulka, společně zpíváme píseň „My jsme malé hvězdičky“

Oběd – samostatnost při prostírání, sklizení ze stolů

Příprava na praxi dne: 3. 9. 2008

- Hlavní činnost
- vybarvování hvězdy barvami se štětcem (probíhá od rána, průběžně po malých skupinkách dětí)
 - seznámení s Maruškou (Ahoj děti, já jsem za vámi přišla z jiné školky, já si totiž hledám novou. A víte proč? V té minulé mi ubližovali. Atp.)
 - utváření pravidel s Maruškou (Co se vám líbí? Nelíbí? Ublížil vám někdo? Bouchl vás, bylo to příjemné? Nepříjemné? Proč se to stalo? Atp.)
- PH „Ty moje malá příšerko = hvězdičko“ (viz. příloha 1)
- Cvičíme s hvězdou:
1. hvězda padá dolů (stoj na špičkách, vzpažit – dřep)
 2. hvězda na mléčné dráze (proplétání mezi částmi těla)
 3. šimráme si hvězdou paleček na noze (sed s nataženými nohami, snažíme se hvězdou sáhnout na palce)
 4. díváme se na hvězdu (leh na zádech, hvězda na břišku)
 5. uvolnění (brouček v trávě)

Hodnocení:

Děti při rozhovoru přišly na to, že je občas Šimonek bouchá. Ptala jsem se, co tedy nemůžeme dělat. Děti vymyslely: bouchat, kopat, kousat, plivat po sobě, házet kameny, házet lopatky, házet hrnečky, hračky, tahat za vlasy,... Nakonec jsme tedy přišli na to, že se budeme snažit být hodní na sebe i na hračky. Na to, že nám vadí hluk jsme přišli tak, že jsme všichni dohromady volali: „Paní učitelko“. Dohodli jsme se, že když bude někdo něco chtít, tak půjde za paní učitelkou a řekne jí to. To jsou tři základní pravidla ve třídě Hvězdiček. Budeme je dodržovat.

PH „Ty moje malá příšerko – Hvězdičko“ se nepovedla dle očekávání. Děti mají problém s tím, někoho chytat. Tuto hru bych volila příště pro starší děti, či ji s dětmi hrála postupně – nejprve honička, pak honička se zmrznutím, pak s vysvobozením,...

Příprava na praxi dne: 4. 9. 2008

- Hlavní činnost
- grafomotorický list „Ježek“ (od rána, průběžně po malých skupinkách dětí)
 - rozhovor s Maruškou (Ahoj děti, pamatujete si na mě? O čem jsme si včera povídali? Napadlo vás něco, co by se dalo zlepšit nebo se vám tu líbí?)
 - „Hledání hvězdiček“ – jejich pojmenování, uložení na nebe
 - PH „Honička, slepovačka“ (viz. příloha 1)
 - PH „Místo vedle mne je volné“ (viz příloha 1)
 - připomenutí básně z Ježečků
- Cvičíme s overbally (bez bot):
1. procházení mezi míči (hvězdami) do rytmu bubínku
 2. sed na míči, udržet rovnováhu, houpat se
 3. turecký sed – ukaž hvězdu schovej hvězdu (tisknout na hrud')
 4. sed pokrčmo, hvězda obíhá pod branou kolem zad,...
 5. sed pokrčmo, kutálet míč po sobě do lehu a zpět
 6. stoj, tláčit míč nohou do země, kroužit
 7. chechtací relaxace (viz. příloha 1)

Hodnocení:

Děti si nepamatovaly jméno Marušky. O čem jsme si s Maruškou povídaly, jsem připomínala pomocí obrázků pravidel. Děti zatím nechtěly další věc zlepšit. PH „Honičku, slepovačku“ jsem zařadila schválně, protože právě Šimonek měl poprvé, když jsme ji hráli s p.uč., problém někoho obejmout. Dnes už to vypadalo lépe, nebál se jít ke kamarádům, ovšem nejspíš mu vadí Valinka. S tou se nemohl slepit, má problém, když by měl vedle ní sedět. Nedokáže vysvětlit proč.

PH „Místo vedle mne je volné“ mě velice překvapila. Děti si vymýšlely různé důvody, proč chtějí, aby vedle nich seděl kamarád. Tyto důvody se opakovaly minimálně. Př. Mám ho rád, je můj kamarád, hezky se směje, hrajeme si spolu, má hezké tepláky,.... Některé děti mluvily spíše o vzhledových, či materiálních kvalitách, což mi přijde normální. Šlo mi o to, aby si vymyslely jakoukoliv kamarádovu „kvalitu“.

Relaxace byla nakonec „Na louce“, takže nevím, jaký úspěch by měla ta chechtací.

Příprava na praxi dne: 5. 9. 2008

Hlavní činnost = Hudební den

1. rytmizace (tleskání, plácání do nohou, děti opakují po mně)
2. artikulační cvičení (kůň, ryba, mlaskání, posílání pusy, vypláznutí jazyka, jazyk doprava, na druhou stranu,...)
3. intonační cvičení (muzikant z Mňoukací země, Hafací země, Kvákací země – Kočka leze dírou)

Ranní cvičení: - HPH „Prší, prší“

- muzikanti jdou za zvířátky (had, šnek, vrána, kočka, pes, vrabec,...)

4. Hrkadla – vyzkoušet hrkat všichni – jaké to je? (připomenutí pravidla), hrkejte smutně x vesele, hrkáme na rituální píseň
5. Seznámení s písní „Já jsem muzikant“ (chůze po provázku)

Hodnocení:

Dnes je z hlediska Projektu prevence násilí důležitý moment, kdy jsme zkoušeli s hrkadly zahrát smutnou nebo naopak veselou náladu. Amálka dokázala velice přirozeně zahrát veselý i smutný obličej. Dnes jsem si všimla, že když se Šimonovi něco nelíbí, mračí se, ovšem v této naší hře to neuplatnil.

V Šimonově případě mi velice pomáhá přenálepkování. Šimona jsem si v duchu označila za aktivního a rychlého. Poprvé vidím, že s člověkem to udělá hodně.

Zatím každý den někdo někoho bouchl, ať už úmyslně či omylem. Zatím se vše vyřešilo popovídáním o tom, co se stalo a připomenutím pravidla.

Příprava na praxi dne: 8. 9. 2008 - odpolední

- pravidla jako puzzle
- pobyt venku

Hodnocení:

Kubíka a Valerku, protože nespali, jsem poslala převléknout a sednout si ke stolečku. Skládali jsme puzzle a u toho si povídali. Snažila jsem se z nich „vymámit“, jestli si pamatují pravidla. Valerka znala pravidla. Kubík se buď moc soustředil na práci a nebo jen ví, že bychom neměli ve třídě křičet. Což vůbec nevadí, protože k pravidlům se vracíme každý den.

Protože bylo venku velmi hezké počasí, tak jsme s dětmi šli ven na zahradu.

Příprava na praxi dne: 9. 9. 2008

- Hlavní činnost
- seznámení s básní „Nač máš ruce“ (viz. příloha 1)
 - Maruška připomíná pravidla (Jsme kamarádi i s hračkami, na co tedy máme ruce?)
 - báseň
 1. říci v sedě
 2. na co tedy máme ruce?
 3. vyzkoušet s pohybem (když jsou na cvičení,...)

Ranní cvičení: 1. PH „Okamžiky štěstí“ (viz. příloha 1)

2. PH „Kouzelník“ (viz příloha 1)

3. Chechtací relaxace (viz. příloha 1)

- Kolečko si uděláme,... – komunitní kruh (posílání hvězdy)
- Co vám udělá radost? Jak uděláš radost druhým?
- „Nač máš ruce“ s pohybem
- obkreslování vlastních rukou

Hodnocení:

Dnes měly děti při ranních hrách nafouknutý velký gumový hrad. Byla daná pravidla, která jsou nakreslená na hradu a s dětmi jsme si je všechny vysvětlili. Tady se prokázalo, že děti jsou schopny dodržovat pravidla, jen jim musí být neustále připomínána a vysvětlována na různých příkladech, aby je měly zažité.

Děti nejprve vymýšlely různé věci, na které mají ruce: malování, jezení, hraní, držení lopatky,... Po básni děti zmínily i slova z ní: pracování, objímání, hlazení. Což bylo pro mne důležité. A důležité i pro děti, abychom od toho přešly opět k pravidlům. Ruce nemáme na ubližování, ale na hlazení, objímání, pomáhání.

PH „Okamžiky štěstí“ byla velice povedená. Bylo vidět, že děti opravdu umí radost prožívat, a že je baví mít radost. Chechtací relaxace měla stejný úspěch. Ani jsem neočekávala tak veselou, přímou a bezprostřední reakci dětí. Komunitní kruh jsme bohužel z časových důvodů nestihli.

Obkreslování rukou, které objímají jsme tvořil fixami a dali maminkám na nástěnku.

Příprava na praxi dne: 10. 9. 2008

- Hlavní činnost
- zhlédnutí 1 dílu seriálu Tom a Jerry + rozhovor o nich
 - Maruška: Líbila se vám pohádka? Bylo tam také něco špatně?
Bylo by potřeba tam něco předělat? Jak by to dopadlo ve skutečnosti? = proto pravidlo „Jsme kamarádi“
- Cvičíme (bez bot):
1. PH „Myšičky a kocour“ (viz. příloha 1)
 - „Myšičky, myšičky pozor na kočičky!“
 2. tiché našlapování jako myšky x sloni x opičky
 3. fouká vítr
 4. spadla šiška a seděla v mechu jako král – Pan král sedí,...
 5. pan král se probudil, protáhl, vyskočil
 6. stál jako socha a ani se nehnul
 7. PH „Zachraň kamaráda“ (viz. příloha 1)
 - hvězdičky různě po třídě, děti do rytmu mezi nimi pobíhají – bouřka (schovat se do domečku) – ubírání hvězd, dokážeme, aby se všichni schovali do domečku?
 8. hadrový panák
- grafomotorický list „Kočka“ nebo „Myš“

Hodnocení:

Děti se zaujetím pozorovaly Toma a Jerryho. Někteří jedinci říkali, že ho mají doma. Velikým překvapením pro mě bylo, že děti se vůbec nesmály těm „nejdrsnějším“ scénám. Dokonce i během filmu bylo slyšet něco v tom smyslu jako: „Ti jsou zlí“. Dětem se pohádka líbila, ale hned hlásily, že by jí předělaly, že ti kocouři byli zlí. Když jim Maruška připomínala jednotlivé části filmu, někdy děti věděly, co by se stalo ve skutečnosti, jindy ne. Snažila jsem se za pomoci paní ředitelky a Marušky dětem skutečnost vysvětlit. Děti samy pak začaly mluvit o tom, jak si kdy ublížily nebo jak jim někdo ublížil. Mluvili o nemocnici o rukách v sádře atp. I během dne jsme dětem film připomínali. Když se někdo bouchl: „Ve filmu by tě to nebolelo, ale nás, živé lidi, to bolí“. Cvičení jsem celé improvizovala pomocí motivace myšky a kočky. Na dětech bylo vidět, že je to dosti zaujalo.

Já osobně mám zatím nejlepší pocit z tohoto a předešlého dne. I na dětech bylo vidět, že tyto dny si nejvíce prožily a užily. Jejich výrazy při udivení nad ubližováním u Toma a Jerryho jsou nezapomenutelné.

Příprava na praxi dne: 11. 9. 2008

- Cvičíme (s obručí):
1. Až já se natáhnu, tak na strop dosáhnu,....
 2. pochodování – „Tluče bubeníček“
 3. Sluníčko, sluníčko, popojdi maličko (s obručí)
 4. sluníčko vyšlo x zašlo
 5. zamáváme kamarádům nohama skrze okénko
 6. projdi se po břehu rybníku
 7. zkusíme prolézt obručí
 8. hadrový panák

- Hlavní činnost
- rozhovor s Maruškou – Děti co vás rozzlobí? Jak se chováte, když se zlobíte, vztekáte?
 - PH „Vztekačí baba“ (viz. příloha 1)
 - domeček pro vzteklou, rozzlobenou babu x domeček radosti

Hodnocení:

Cvičení se opět v průběhu stalo improvizací. Děti samy navrhly, že by si chtěly zahrát hru „Na barevná auta“. Já opět použila na závěr chechtací relaxaci, protože vidím, že děti zklidňuje a uvolňuje. Také jsme vyzkoušeli jógový dýchací cvik – „Čmelák“.

Děti mne opět mile překvapily, protože vydržely pozorné delší dobu. Každý chtěl u našeho nebička říci, co ho rozzlobí, či co ho někdy rozzlobilo a proč. Děti se dokonce hlásily o slovo a říkaly: „Já jsem ještě nic neřekl (a)“. A co děti rozzlobí? Táta, když jim dává na zadeček, sourozenci, když je bijí, koušou je, když musí jezdit na kole a nechtějí, když je chtějí rodiče z legrace vyluxovat, atp. Dokonce i dvě děti řekly, že jsou veselé, a že je nic nerozzlobí.

Jak se chováme, když jsme rozzlobení? Děti přišly na to, že se mračí, což jsme si okamžitě všichni vyzkoušeli a že mohou plakat. Já jsem dětem názorně předvedla, jak se vztekají a zlobí malé děti. Lehla jsem si na zem a křičela, bouchala kolem sebe rukama a nohama. Děti si toto také chtěly vyzkoušet. Zklidnit jsem je musela připomenutím pravidla „Mluvíme tiše“.

PH „Vztekačí baba“ byla pro děti novinkou. Děti měly problém lehnout si na zem a vyjádřit jak moc se ten den vztekaly. Nepomáhalo ani, když jsem ležela s nimi

a vztekala se. Hru jsem upravila na to, že se budeme vztekat ve stoje. Díky této změně byly děti schopné se rozčílit alespoň dupnutím či vyskočením.

Vzteklou babu a naší rozzlobenou náladu jsme zavřeli do domečku, který děti malovaly barvami na velké archy papíru. Nakonec jsme při závěrečném hodnocení zjistili, že máme dva rozzlobené domečky a dva veselé domečky. Veselému domečku budeme šeptat radosti a do smutného domečku pošleme všechny zlosti. Abychom pomohli i maminkám a tatínkům, tak jeden veselý a jeden rozzlobený domeček jsme dali do šatny a ty druhé dva jsme si nechali pro sebe ve třídě.

Příprava na praxi dne: 12. 9. 2008

- Hlavní činnost
- komunitní kruh – posílání hvězdičky – hodnocení, co se dětem líbilo x nelíbilo, za tu dobu co jsme spolu
 - rozloučení s dětmi a s Maruškou, která s dětmi zůstává
 - = „Hrací den“
 1. hry dle nápadu dětí
 2. PH „Myšičky a kocour“
 3. PH „Slepovaná“
 4. PH „Harabury, harabáda“ (viz. příloha 1)
 5. opičí dráha
 - obrázek opičky na vybarvení

Hodnocení:

Pro děti měla doba, kterou se mnou strávily, velký časový rozsah, takže si moc nepamatovaly. Některé děti mluvily o tom, že se jim líbilo malování, jiné zas hra „Myšičky a kocour“. Šimonek říkal, že se mu líbí jeho kamarád Šimon. Nikolce se líbí Pavlík.

Hrací den se podle mého pozorování dětem líbil. Nejvíce ocenily překvapení na závěr, na které čekaly se zavřenýma očima. Někteří jedinci prošli opičí dráhu i devětkrát. Obrázek opičky většina dětí celý vybarvila.

12 ZHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ, EVALUACE A SHRUTÍ

Zhodnocení předpokladů

Předpoklad č.1

Předpokládám, že projekt Prevence proti násilí zanechá v dětech po ukončení určitou stopu, a pomůže, třeba jen minimálně, změnit jejich chování.

Předpoklad č. 2

Některé děti předškolního věku si neuvědomují, že realita je jiná než v televizi.

Předpoklad č.1

Není prokazatelně měřitelné, jestli projekt v dětech stopu zanechal, či ne. Mohu jen usuzovat podle mých dalších návštěv ve třídě a podle rozhovorů s učitelkami, že v dětech jistá stopa zůstala a to i díky paní učitelce a paní ředitelce, které neustále pracují na tom, aby ve třídě Hvězdiček byly kladné vztahy mezi dětmi. Myslím si, že je velice důležité dělat podobné projekty, abychom si připomněli, na co je třeba nezapomínat.

Předpoklad č. 2

Při rozhovoru nad zhlédnutým dílem Toma a Jerryho některé děti věděly, co by se stalo ve skutečnosti, jiné ne.

Evaluace:

Evaluace projektu probíhala formou spontánního rozhovoru s paní ředitelkou a paní učitelkou. Shrnutí rozhovoru:

Děti dodržují pravidla i další pravidla, která si ve třídě stanovily. A to:

- jíme v klidu, slušně, jídlo je mňam
 - když jeden mluví, druhý poslouchá
 - víme, kdy říkat děkuji, prosím, promiň, chceš pomoc
 - děti, které nespí, si prohlíží u stolečků knihy a neruší spánek ostatních (nepsané pravidlo)
- Někdy se stane, že děti samy řeknou: „Nezapomněl(a) si na naše pravidlo?“

- Děti řeší problémy tak, že se jdou poradit k paní učitelce a nebo si jdou hrát jinam.
- Různé problémy se řeší v komunikativním kruhu.
- Šimon a Tomáš mají u dětí nálepku – svádějí na ně ničení věcí, ubližování druhým, atp., i když nejsou v mateřské škole. Paní učitelky to řeší otázkou: „A viděl(a) jsi ho?“

Závěr k projektu (Shrnutí)

Myslím si, že děti se v projektu cítily dobře a své. Můj úmysl byl, aby děti nepostřehly, že se děje něco jiného neobvyklého, co je učí tomu, chovat se ke kamarádům hezky. Děti pochopily, že skutečnost je jiná než v televizi. Samy vyprávěly kvůli jakým malým nehodám musely do nemocnice. Hra na „Vztekač babu“ se nezdařila dle mých očekávání. Myslím si, že to bylo určitou stydlivostí dětí.

V budoucnu budu určitě používat „Chechtací relaxaci“ a PH „Okamžiky štěstí“. Kdybych to neviděla na vlastní oči, tak bych nevěřila, jak hezky všechny děti na tyto dvě činnosti reagují. Stejným kladným postřehem byla pro mne hra „Zachraň kamaráda“. V tu chvíli, zachraňování, i děti, které se spolu občas hádají o hračku, chtěly kamaráda zachránit a mít ho u sebe na své hvězdičce. Možná pro ten pocit, že někoho zachrání, možná pro ten pocit, když někoho objímají...

„Honička, slepovačka“ pro mne byla zvláštní v tom, že když jsme ji hráli poprvé, tak Šimonek měl problém někoho chytit a držet se s ním v obětí. Po druhé už mu to takový problém nedělalo. Toto mě utvrdilo v tom, že pokud nejde hned něco napoprvé, je dobré to s dětmi zkoušet dále nebo s obměnami nebo – li „opakování je matka moudrosti“. Co opakujeme, stává se nám známým a proto pochopitelným.

Šimonek, kvůli kterému jsem projekt dělala, byl snad také spokojený. Zatím na něm žádné viditelné změny, které by zapříčinil můj projekt, vidět nebyly. Pozorování Šimonka mi však přineslo jiné poznání. Jeho kamarádství s Šimonem, který přišel až druhý týden projektu, bylo neuvěřitelně silné. Šimon s Šimonem byli spolu všude. Na procházce za ruce, v písku na zahradě, u stolu na sebe čekali, atp. A musím říci, že toto kamarádství je Šimonkovi ku prospěchu, protože na něm byla vidět změna – byl klidnější, tolik se nehádal s druhými dětmi. A čím to bylo? Myslím, že si našel správný vzor, a to kamaráda Šimona, který má klidnější povahu.

Další důležitá věc, která mě napadla je ta, že možná Šimonek ubližuje ostatním dětem proto, že mu nerozumí. Nevím příčinu toho, proč Šimon neumí vyslovovat určité

hlásky, má rozsáhlou patlavost a je mu špatně rozumět. Děti mu nerozumí, takže i když by se chtěl s nimi domluvit, nepůjde to.

„My neubližujeme, my mluvíme“ je jenom střípek Projektu prevence násilí. Když se ohlédnu zpátky, mám pocit, že jsem si s dětmi zahrála jen pár her, trošku si s nimi popovídala a párkrát něco vytvořila. Může jim to vůbec dát to, co je důležité a to, co potřebují? Proč ne? Myslím si, že pokud paní učitelky budou dále pokračovat v hraní prosociálních her, které mi přijdou nejdůležitější, pak úspěch práce s dětmi bude viditelný. Já jsem tímto projektem přispěla troškou do mlýna a je na paní učitelkách, jak s tou troškou naloží. Ono k tomu, aby děti neubližovaly, stačí opravdu mnohdy mnohem méně, než si myslíme.

Představte si dřevěnou stavebnici, ze které si kluci Hvězdičky postavili kulomet a stříleli po ostatních. Stačilo jen říci: „Jé, to vypadá jak hadice od hasičů. Viděli jste je někdy? Vy tady hasíte a pomáháte jako oni.“ A hned byla z kulometu hadice pro hasiče, pak hoši našli i hasící pistole a celé ráno u této hry vydrželi. Dokonce se dokázali domluvit na střídání u hasící hadice. Možná přeci jen projekt na dětech nechal maličkou stopu...

14 dní, vlastně 8 dní s dětmi uteklo velice rychle. Na konci projektu jsem začala mít pocit, že činnosti, které jsem měla pro děti připravené (a to jsem se snažila vybírat ty nejdůležitější) jsou snad na dva měsíce. Snažila jsem se s dětmi poctivě pracovat, jak nejlépe jsem dovedla a přitom jsem si s nimi vyzkoušela jen malou část mého projektu. Podmínky jsem ještě měla ztížené tím, že byl začátek školního roku a tedy adaptační období. Příště bych projekt zařadila na pozdější dobu (ne hned na prvních 14 dní v září) a rozhodně bych mu dala větší časový prostor.

Jaký přínos měl projekt pro mě?

Došla jsem k závěru, že stojí za to projekty vytvářet a realizovat. Bylo vidět, alespoň v TEN okamžik, že tato práce má smysl. Je důležitý dostatek času a provázanost všech činností, aby děti chápaly smysl dění. Podstatné je vybrat vhodný čas na zařazení projektu do programu třídy.

Paní učitelka, která se mnou byla na praxi, mne naučila děti oslovovat kamarádi. Myslím si, že i tato maličkost by se dala zařadit do projektu Prevence proti násilí. Tím, že jsme takto děti nazývali, jsme jim vlastně říkali:

„Nejen, že vy jste kamarádi mezi sebou, ale jste i moji kamarádi.“

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

1. BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.
2. ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Vyd. 1. Žďár n. Sáz. : Fakta, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
3. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. 311 s. ISBN 80-7178-803-1.
4. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
5. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí : Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele a rodiče*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 232 s. ISBN 80-7178-888-0.
6. ERKERT, A. *Hry pro usměrňování agresivity: 100 námětů pro činnosti s dětmi ve věku od 3 do 8 let*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. 95 s. ISBN 80-7178-938-0.
7. KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, P., aj. *Respektovat a být respektován*. Vyd. 3. Kroměříž : Spirála, 2008. 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
8. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J., *Vzpoura deprivantů : O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. 1. vyd. Praha : Makropulos, 1996. 303 s. ISBN 80-901776-8-9.
9. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha : Grada Publishing, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X.
10. MARTIN, V., GILLERNOVÁ I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2003. 230 s. ISBN 80-7178-799-X.
11. NEŠPOR, K. *Jóga pro děti : relaxace, příběhy, cvičení*. 1. vyd. Praha : Velryba, 1998. 85 s. ISBN 80-85860-09-0.
12. NOVÁČKOVÁ, J. *Mýty ve vzdělávání*. 2. vyd. Kroměříž : Spirála, 2001. 44 s. ISBN 80-901873-5-8.
13. PORTMANN, R. *Jak zacházet s agresivitou : 150 her pro zvládnutí zlosti a agresivity*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 102 s. ISBN 80-7178-094-4.
14. PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZER, CH. *Neklidné dítě : Rádce pro zneklidněné rodiče*. 1. vyd. Praha : Portál, 1994. 143 s. ISBN 80-7178-019-7.
15. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.

16. SILLAMY, N. *Psychologický slovník*. 1. české vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2001. 246 s. ISBN 80-244-0249-1.
17. SVOBODOVÁ, E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha : Raabe, 2007. 133 s. ISBN 80-86307-39-5.
18. ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry pomáhají s problémy*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 159 s. ISBN 80-85282-93-3.
19. ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 207 s. ISBN 80-7178-544-X.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

1. <http://studenti-studentum.blogspot.com/2008/03/metody.html>
2. http://ireferaty.lidovky.cz/?tit=Metody-empirickeho-zkoumani&ss=4105&id_sekce=304&str=clanek
3. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sebepo%C5%A1kozov%C3%A1n%C3%AD>
4. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Genocida>
5. <http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1sil%C3%AD>

OSTATNÍ ZDROJE:

1. HILDEBRANT-SOCHOR, I. Kluci jsou jiní, holky taky. *Moje psychologie*. 2008, roč. 3, č. 10, s. 76-78. ISSN 1802-2073.

Příloha 1

Hry a básně řazené podle abecedy

1. PH „Harabury, harabáda“

Popis hry

- „Harabury, harabáda, mám tu svého kamaráda. Harabury, harabáda, podrbej mi prosím záda.“ říká jeden z dvojice naproti sobě stojící
- „Drbu vrbu (3x). Ták, ták, ták.“ říká druhý z dvojice
- děti prosí, drbou a dělají další pohyby dle rytmu slov

Cíl hry

- uvědomění si některých částí těla
- učit se, že je slušné a správné poprosit
- snažit se chovat tak, aby to bylo druhým příjemné

2. PH „Honička, slepovačka“

Popis hry - děti „létají“ po hvězdném nebi, slepí se buď 2,3 a nebo všichni kamarádi

Cíl hry

- upevnění základního počítání do 2,3
- pokoušet se obejmout kamaráda

3. Chechtací relaxace

Popis - ležíme na zádech, třeseme rukama a nohama, smějeme se přitom

Cíl - uvolnění a zažít pocit radosti

4. PH „Kouzelník“

Popis hry - „Čáry máry, ať jsou tady samé (jméno zvířete)“ a děti je napodobují

Cíl hry

- procvičení základních pohybových dovedností
- důležité chovat se tak, abychom si neublížili

5. PH „Místo vedle mne je volné“

Popis hry

- děti jsou na různých místech ve třídě (samozřejmě v dohledu učitelky)
- ve třídě je kruh ze židlí, molitanových sedátek, atd.

- kdo začíná jako první, vybere si místo v kruhu a říká: „Místo vedle mne je volné a byl(a) bych rád(a), kdyby si vedle mne sedla Amálka, protože ...“ A vymyslí důvod proč
- důvody by měly být sociálního charakteru, pro mladší děti je to těžší
- hra končí, když je uzavřený kruh všemi kamarády

Cíl hry

- snažit se přemýšlet a pokusit se o vyjádření
- najít to, co mám na kamarádovi rád

6. PH „Myšičky a kocour“

Popis hry

- hra na principu „Rybičky, rybáři jedou“ → „Myšičky, myšičky pozor na kočičky!“
- Kočičky chytají myšky obejmutím, všechny myšky se pak stávají kočkami

Cíl hry

- společné stmelení závěrem, kdy se všichni stávají kočkami
- být ohleduplný k druhému (při chytání objetím)

7. „Nač máš ruce“

- Nač máš ruce? Aby mávaly a tleskaly, aby si hrály. Aby cvičily, pomáhaly a psaly. A jednou dobře pracovaly. Nač ještě máš ruce? Aby hladily a objímaly, aby se do kruhu spojovaly. + pohyb

Cíl

- uvědomit si, na co máme ruce – důležité je pro mne hlavně to hlazení a objímání

8. PH „Okamžiky štěstí“

Popis hry

- děti chodí v rytmu bubnu
- bubnování přestane → děti si představí situaci, při které měly radost a chovají se radostně – skáčou, jásají, objímají se,... – jak to kdo cítí
- pomáhá jásání vyzkoušet předem a radovat se se vzorem učitelky

Cíl hry

- odreagování, odpočinutí od běžných her
- společné prožití radosti

- uvědomit si, co mi udělá radost

9. PH „Ty moje malá příšerko = hvězdičko“

Popis hry

- hra na babu trochu jinak
- kdo dostane babu, zaškaredí se na celý svět a zůstane stát na místě
- kamarád ho může vysvobodit pohlazením s úsměvem a větou: „Ty moje malá hvězdičko“

Cíl hry

- snažit se rozpoznat pocity a jak se při nich chováme

10. PH „Vztekačí baba“

Popis hry

- kdo dostane babu, může se vyvztekat (lehne si na záda, může křičet, kopat nohama, mlátit rukama,...) a pak honí ostatní děti

Cíl hry

- uvědomit si, co nás rozzlobí
- vyjádření denních starostí (rozzlobení)
- uvolnění

11. PH „Zachraň kamaráda“

Popis hry

- typická prosociální hra, kdy ubíráním „domečků“ vzniká situace zachraňování, a to společným obydlením fungujícího „domečku“, většinou s rytmickým doprovodem

Cíl hry

- vymyslet, jak zachránit kamaráda a odhodlat se k tomu, pozvat ho do svého domečku
- uvědomit si, že někomu pomoci mi dělá radost

Povídání s Maruškou

PH „Okamžiky štěstí“

„Chechtací relaxace“

Obkreslování rukou, které pomáhají, hladí a objímají

Údiv u Toma a Jerryho

PH „Myšičky a kocour“

Domeček pro radosti

Domeček pro zlosti

PH „Honička slepovačka“